

АРАБСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИЙ КОНФЛІКТ: ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПІСЛЯ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ В АННАПОЛІСІ*

У статті досліджено американську ініціативу із проведення міжнародної мирної конференції в Аннаполісі та її вплив на врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту. Визначено результати аннаполіського форуму та перспективи практичної імплементації досягнутих на ньому домовленостей. Представлено прогноз щодо подальшої ситуації навколо мирного врегулювання в регіоні.

Листопад 2007 р. став ювілейним для багатьох ключових подій в історії близькосхідного конфлікту: виповнилося 90 років Декларації Бальфура, минуло 60 років із дня ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН резолюції № 181 (II) щодо розподілу Палестини, 30 років тому президент Єгипту Анвар Садат здійснив візит до Ізраїлю, після якого дві країни уклали повномасштабну мирну угоду.

Міжнародна конференція із врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту, що відбулася в Аннаполісі в листопаді 2007 р., зайняла своє місце у низці цих епохальних подій, оскільки вона стала другим в історії (після конференції у Мадриді 1991 р.) міжнародним форумом, який зібрав за столом переговорів усіх учасників конфлікту, а також багатьох впливових спостерігачів. Вона стала важливою подією не лише для Ізраїлю та його арабських сусідів, але й для головного коспонсора мирного процесу — Сполучених Штатів Америки, адже її проведення стало наслідком певних змін у стратегії адміністрації Дж. Буша-молодшого щодо проблеми мирного врегулювання в регіоні. Виходячи з ви-

---

* Захарченко А.М. Арабсько-ізраїльського конфлікт: перспективи врегулювання після мирної конференції в Аннаполісі // Стратегічні пріоритети. — 2009. — № 3.

щезазначеного, заявлена тема дослідження видається надзвичайно актуальною.

Основною метою даної роботи є комплексний аналіз мирної конференції в Аннаполісі, а також її впливу на перспективи подальшого врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту. Відповідно до сформульованої мети автор поставив перед собою наступні завдання: виявити основні мотиви дипломатичної ініціативи США із проведення міжнародної конференції; проаналізувати результати аннаполіського форуму та зміст його підсумкової декларації; дослідити перспективи практичної імплементації Ізраїлем та Палестинською національною адміністрацією досягнутих в Аннаполісі домовленостей; представити прогноз щодо розвитку подальшої ситуації навколо мирного врегулювання в регіоні.

Вищезазначені питання знайшли своє відображення, насамперед, у наукових працях американських політологів: М. Індіка та Н. Січермана [13], П. Клаусона [10], Д. Маковські [15], А. Міллера [18], Р. Сетлоффа [17], Д. Росса [16] та ін. Важливі аспекти проблеми були досліджені у роботах ізраїльських вчених А. Ліпкін-Шахака [14], З. Ханіна [6], З. Шоваля [18] та палестинських політологів М. Аль-Баргуті [9] та М. Ягі [20]. Серед робіт українських близькосхідників слід згадати монографію Шведа В. О., опубліковану Національним інститутом стратегічних досліджень [8], кандидатські дисертації Федченко Є. М. [7] та Захарченко А. М. [2], а також статтю О. Воловича [1]. Водночас, необхідно зазначити, що конференція в Аннаполісі та її вплив на близькосхідний мирний процес ще не були системно досліджені у вітчизняній політології.

Підготовка до мирної конференції в Аннаполісі та аналіз досягнутих домовленостей

З моменту свого приходу в Білий дім у 2001 р. Дж. Буш намагався максимально відмежуватися від прямої участі в арабсько-ізраїльських справах з огляду на досвід активної, але малоефективної політики свого попередника в цій сфері. На відміну від Б. Клінтона, врегулювання близькосхідного конфлікту не було основним зовнішньополітичним пріоритетом нинішнього амери-

канського президента, а переговорний процес між протидорчими сторонами був фактично заморожений на 7 років.

Однак, у липні 2007 р. американський президент виступив із промовою, в якій був оприлюднений намір Вашингтона інтенсифікувати переговорний процес з метою досягнення повномасштабного врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту, разом зі створенням палестинської держави, до закінчення свого другого президентського терміну. Це ознаменувало якісну зміну в політиці американського керівництва щодо проблеми мирного врегулювання в регіоні [17, с. 6].

Важливо, що відновлення арабсько-ізраїльського переговорного процесу було лише складовою частиною більш широкого задуму американської адміністрації — переконати арабських союзників США у відсутності реальної альтернативи близькосхідній стратегії Вашингтона в умовах загрози внутрішнього й зовнішнього ісламського радикалізму, що постала перед поміркованими сунітськими режимами. У цьому контексті, розблокування ситуації в зоні палестинсько-ізраїльського конфлікту, що замикає «дугу нестабільності» в тилу цих режимів, куди, крім іншого, активно намагається проникнути Іран, було б вагомим аргументом на користь американської стратегії [15, с. 88].

Формат міжнародної конференції, що зібрав би за столом переговорів всіх ключових регіональних гравців, а також представників міжнародного співтовариства, найкращим чином відповідав вищезазначеним інтересам. Втім, ситуація 2007 року на Близькому Сході кардинально відрізнялася від реалій початку 1990-х років, коли на хвилі розпаду біполярної системи міжнародних відносин і перемоги міжнародної коаліції на чолі зі США у війні в Перській затоці, адміністрація Дж. Буша-старшого успішно провела в 1991 р. першу міжнародну конференцію із врегулювання близькосхідного конфлікту в Мадриді.

В умовах глибокої кризи близькосхідної політики Вашингтона, що зумовлена дестабілізацією ситуації в Іраку, поширенням ідеології радикального ісламу в регіоні, провалом американських планів із демократизації Близького Сходу і перманентним зниженням довіри до США з боку арабських режимів, перед адміністрацією Дж. Буша-молодшого постало набагато більш складне завдання.

Виходячи з цього, сам факт успішного проведення конференції став би безумовним успіхом американської дипломатії.

Упродовж чотирьох місяців, що передували конференції, різні політичні діячі висловлювали сумніви з приводу своєчасності проведення подібної зустрічі, а також виступали з різкою критикою якості її підготовки. Песимісти розцінювали нову конференцію не більше ніж спробу лідерів, що йдуть із політичної арени — Дж. Буша, Є. Ольмерта й М. Аббаса — створити ілюзію просування «політичного процесу» і прогнозували, що наслідки їх зусиль будуть приблизно такими ж малоефективними, як в усіх попередніх планах врегулювання палестинського-ізраїльського конфлікту. Оптимісти, навпроти, вважали, що саме в нинішній специфічній ситуації «слабкі» лідери можуть забезпечити прорив на основі домовленостей, на які не могли собі дозволити піти їх «сильні» і харизматичні попередники [6].

Основним успіхом адміністрації Дж. Буша стало те, що їй вдалося зібрати значну кількість держав, які підтримують процес арабсько-ізраїльського мирного врегулювання. Крім прем'єр-міністра Ізраїлю Єхуда Ольмерта та голови ПНА Махмуда Аббаса в конференції взяли участь представники більш ніж 40 країн світу, зокрема, високопоставлені делегації близькосхідної четвірки посередників: ЄС, Росії й ООН, представники Ліги арабських держав на рівні міністрів закордонних справ, разом із такими ключовими близькосхідними гравцями як Єгипет, Саудівська Аравія й Йорданія, а також директор-розпорядник МВФ Домінік Строс-Кан і президент Всесвітнього банку Роберт Зеллік [16]. На особливу увагу заслуговує той факт, що Сирія, незважаючи на тиск із боку Ірану, не проігнорувала конференцію. І хоча рівень представництва сирійської делегації був знижений до заступника міністра закордонних справ, це стало важливою міжнародною й регіональною подією, що в майбутньому може стати складовою політичних змін на Близькому Сході.

Серед позитивних відмінностей Аннаполіса слід також зазначити те, що він став першою міжнародною конференцією, на якій палестинці були представлені окремою делегацією і мали можливість говорити від свого імені, а обидві протиборчі сторони сідали за стіл переговорів із чітким розумінням того, що оста-

точне врегулювання конфлікту ґрунтується на ідеї співіснування двох незалежних держав.

Втім, результати конференції в Аннаполісі не можна розцінювати як однозначні. По-перше, конкретний зміст досягнутих в Аннаполісі домовленостей залишився вкрай низьким. Під час форуму замість конкретних термінів, у рамках яких мали бути проведені переговори про створення Палестинської держави, М. Аббас одержав запевнення з боку прем'єр-міністра Ізраїлю в тому, що «буде докладено усіх зусиль, щоб укласти угоду до кінця 2008 року». У свою чергу, палестинська делегація не виступила із заявою про те, що визнає Ізраїль як єврейську державу, чого очікували від неї в Америці. Також, залишилося невирішеним питання про майбутнє окупованого в 1967 році Ізраїлем Східного Єрусалиму, який палестинці вважають столицею своєї майбутньої національної держави [17, с. 21].

По-друге, представники Ізраїлю і ПНА також виступили проти голосування в Раді Безпеки ООН резолюції за підсумками конференції в Аннаполісі, яка була висунута Сполученими Штатами. В результаті, Рада Безпеки ООН обмежилася лише заявою, в якій віталосся проведення конференції і містився заклик до Ізраїлю і ПНА виконати підписані домовленості [5].

Показовим є той факт, що сторонам вдалося дійти згоди по тексту підсумкової заяви конференції в Аннаполісі лише за п'ять хвилин до її оголошення Дж. Бушем-молодшим. Основним положенням цього документу став намір Ізраїлю та ПНА відновити мирні переговори й до кінця 2008 року вийти на угоду про остаточне врегулювання конфлікту [11].

Слід також підкреслити, що на мирному форумі в Аннаполісі Вашингтон відігравав провідну роль, у той час як інші члени міжнародного «Квартету» посередників — ООН, ЄС і Росія — задовольнилися другорядною позицією. Такий стан речей було зафіксовано й у підсумковій заяві аннаполіської конференції, відповідно до якої саме США виступали в якості арбітра у відносинах між протидоборчими сторонами. Це накладало на Вашингтон особливу відповідальність і передбачало набагато більш активне, у порівнянні з попереднім періодом, американське залучення до переговорного процесу.

Динаміка палестинсько-ізраїльських переговорів після конференції та посередницька діяльність США

Наступним важливим етапом на шляху до палестинсько-ізраїльського мирного врегулювання стала ініційована міжнародним «Квартетом» посередників конференція донорів у Парижі 17 грудня 2007 р. На ній делегації 87 країн і міжнародних організацій узяли на себе зобов'язання про надання ПНА фінансової допомоги у розмірі 7,4 млрд. американських доларів у 3-річний період, з яких 3,4 млрд. були передбачені на 2008 р. Ця допомога мала сприяти створенню палестинських державних структур та розвитку палестинської економіки, а також мала на меті надання гуманітарної допомоги, що закликає полегшити щоденне життя палестинського населення, зокрема, у секторі Газа. Частки країн-донорів розподілилися наступним чином: Європа надала 53 %, Північна Америка 11 %, арабські країни 20 %, а інші країни — 5 %. Частка внеску міжнародних організацій склала 11 %. Крім того, учасники паризької конференції підтримали план «Створення палестинської держави», що був запропонований палестинською адміністрацією. Він містив у собі масштабну програму розвитку макроекономіки й бюджету та чітко визначив етапи, які ПНА має пройти разом із міжнародним співтовариством і Ізраїлем для того, щоб досягти своєї мети із проведення реформ і розвитку на наступні 36 місяців [3].

Щодо палестинсько-ізраїльських переговорів, то згідно з досягнутими в Аннаполісі домовленостями, Ізраїль і ПНА переходили до третьої фази «Дорожньої карти», яка передбачає переговори про остаточний статус, одночасно втілюючи свої зобов'язання з першої фази. Планувалося, що спеціальні палестинсько-ізраїльські робочі групи шляхом регулярних зустрічей і переговорів мають знайти компроміс зі статусу Єрусалима, кордонів майбутньої незалежної палестинської держави, єврейських поселень на Західному березі р. Йордан, проблеми біженців, а також із питань безпеки, використання повітряного простору та водопостачання [14, с. 44].

Втім, основна проблема полягала в тому, що, як і у випадку з «мирним процесом Осло», був чітко визначений термін, впродовж якого сторони мали вирішити ці винятково складні пробле-

ми, але не були визначені механізми й принципи, на основі яких це рішення має ґрунтуватися. Тому, перші ж раунди дискусій між ізраїльською та палестинською робочими групами, що мали місце у грудні 2007 р., звелися, практично, до взаємного обміну претензіями.

З метою розблокування ситуації, під час свого візиту на Близький Схід 8-16 січня 2008 р. Дж. Буш-молодший провів переговори з президентом Ізраїлю Ш. Пересом та прем'єр-міністром Є. Ольмертом. Американський президент також відвідав Рамаллу — адміністративний центр палестинських територій на Західному березі р. Йордан, де обговорив із М. Аббасом перспективи врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту. Дж. Буш-молодший ще раз запевнив, що «палестинська держава буде створена, а палестинці та ізраїльтяни будуть співіснувати в мирі та безпеці» [1].

Під час цього, а також свого наступного візиту до Ізраїлю у травні 2008 р., американський президент запропонував ряд компромісних пропозицій, що могли б лягти в основу угоди сторін. Зокрема, пропонувалося вирішити територіальне питання з урахуванням кордонів, що існували до війни 1967 року, при збереженні на Західному березі р. Йордан декількох основних блоків єврейських поселень. Долю Старого міста в Єрусалимі і розташованих там святинь сторони мали визначити на більш пізній стадії переговорів. Проблема палестинських біженців США вважали за можливе вирішити шляхом виплати компенсацій і узгодження сторонами кількості тих, хто зможе повернутися у свої будинки, які опинилися в результаті арабсько-ізраїльських війн на території Ізраїлю [10, с. 19]. Однак, незважаючи на посередницькі зусилля США, разом із численними «човниковими» поїздками держсекретаря Кондолізи Райс і візитами на Близький Схід Дж. Буша-молодшого, сторонам не вдалося просунути далі.

Слід зазначити, що на конференції в Аннаполісі Є. Ольмерт і М. Аббас продемонстрували готовність виявити політичну волю і сісти за стіл переговорів, проте здатність двох лідерів привести Ізраїль і ПНА до укладання фактичної угоди виявилася дуже обмеженою. Основною причиною цього була і залишається складна політична ситуація як на палестинських територіях, та і в Ізраїлі,

а також відсутність підтримки мирних ініціатив із боку ізраїльського й палестинського суспільств.

Так, на сьогоднішній день вплив М. Аббаса на розвиток політичних подій у ПНА обмежується територією Західного берега р. Йордан. У червні 2007 року між двома найбільшими палестинськими фракціями — Національно-визвольним рухом Палестини (ФАТХ) і Ісламським рухом опору Палестини (ХАМАС) — спалахнув великомасштабний конфлікт у секторі Газа. ХАМАС за допомогою військової сили захопив владу в секторі. Після цього М. Аббас, який є керівником ФАТХ, розпустив коаліційний уряд національної єдності, що складався з представників двох фракцій, і створив перехідний уряд на Західному березі р. Йордан, у результаті чого палестинські території виявилися в стані розколу [20, с. 31].

На відміну від «світських націоналістів» з ФАТХу, радикальні ісламісти з ХАМАСу в принципі не визнають ідеї територіального (і будь-якого іншого) компромісу і мирного врегулювання з Ізраїлем. Лідери цього угруповання апіорі заявляють про свою неготовність прийняти будь-які домовленості, досягнуті за участю Ізраїлю.

У зв'язку із цим, глава уряду ХАМАС Ісмаїл Ханія виступив із різкою критикою на адресу М. Аббаса, заявивши, що ніхто з тих, хто зібрався в Аннаполісі — ні палестинська делегація, ні представники арабських держав — не уповноважені підписувати ніякі історичні угоди, особливо щодо статусу Єрусалима й біженців, тому палестинський народ має повну підставу ігнорувати результати форуму [12]. Одночасно, у секторі Газа пройшли багатотисячні демонстрації, учасники яких протестували проти конференції в Аннаполісі і висловлювали свою підтримку руху ХАМАС. Слід зазначити, що мітинги мали місце і на контрольному М. Аббасом Західному березі р. Йордан, незважаючи на те, що напередодні конференції лідер ПНА видав указ, що забороняє будь-які акції протесту.

Що стосується Ізраїлю, то намір прем'єр-міністра Ізраїлю Є. Ольмерта відновити переговорний процес із палестинцями піддався не менш жорсткій критиці з боку правих релігійних партій, а також деяких представників правлячої коаліції. Зокрема, лідер парламентської опозиції Б. Нетаньяху висловив категоричну не-

згоду з поступками, зробленими Є. Ольмертом уряду М. Аббаса ще до відкриття мирного форуму в Аннаполісі, а саме — звільненням палестинських ув'язнених і дозволом поліцейським формуванням ФАТХа придбати нову зброю. Він звинуватив голову ізраїльського кабінету міністрів у «політичній сліпоті й слабкості», оскільки своїми обіцянками відступити до кордонів 1967 року й розділити Єрусалим Є. Ольмерт ігнорує життєво важливі інтереси країни. За словами Б. Нетаньяху, «підписати мирну угоду з політично слабким М. Аббасом — це все рівно, що будувати багатоповерховий будинок без фундаменту й стін. Можливо, ціною величезних зусиль цей будинок буде побудовано, але лише для того, щоб потім звалитись й завалити Ізраїль уламками» [4].

Категорично проти будь-яких територіальних поступок, особливо щодо питання Єрусалиму, виступила також права релігійна партія ШАС, пригрозивши вийти з правлячої коаліції. У результаті Є. Ольмерт, чий рейтинг було значно підірвано невдалою війною в Лівані в 2006 р. і звинуваченнями в корупції, опинився у вкрай складному становищі.

Через слабку ймовірність досягнення повномасштабної мирної угоди з палестинцями до кінця 2008 р., в якості альтернативного варіанта ізраїльська сторона запропонувала укласти проміжні домовленості. На думку Тель-Авіва, досягнути рішення про кордони палестинської держави, ізраїльські поселення та біженців можливо. Проте переговори по Єрусалиму ще навіть не розпочинались, і щоб не руйнувати весь переговорний процес ізраїльська сторона запропонувала знайти механізм рішення по Єрусалиму в 2009 році [18, с. 59].

Разом з тим, ця пропозиція була відкинута палестинською стороною, яка виступає проти укладання угод просто заради дотримання термінів і наполягає на комплексному врегулюванні всіх основних питань, разом з остаточною демаркацією кордонів, поверненням біженців, статусом Єрусалима, єврейськими поселеннями, розподілом водних ресурсів, заходами для посилення безпеки і т. д. Що ж стосується проміжних чи часткових угод з Ізраїлем, то вони розглядаються палестинським керівництвом як спроба відкласти на невизначений термін остаточне вирішення проблеми [9].

Підсумки аннаполіського процесу та перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Враховуючи складну політичну ситуацію в Ізраїлі та ПНА та серйозні розбіжності з багатьох питань в позиціях протиборчих сторін, досягти мирної угоди до кінця 2008 року виявилось неможливим. На початок 2009 р. фактично не була реалізована навіть перша фаза «Дорожньої карти», що зобов'язувала Ізраїль заморозити будівництво поселень, а палестинців — знищити терористичну інфраструктуру. При цьому кожна з протиборчих сторін визначала свої зобов'язання як мінімальні, покладаючи провину за невиконання домовленостей на своїх опонентів.

Слід зазначити, що ситуація, у який опинився Дж. Буш-молодший, виявилася набагато складнішою, ніж 8 років тому, коли в липні 2000 р. Б. Клінтон, який також прагнув досягти остаточного врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту до закінчення свого президентського терміну, ініціював переговори про остаточний статус між головою ПНА Ясіром Арафатом і прем'єр-міністром Ізраїлю Єхудом Бараком у Кемп-Девіді. Принциповою відмінністю кемп-девідського саміту було те, що йому передували 7 років переговорного процесу, розпочатого в 1993 р. у рамках «мирного процесу Осло», а також активне й послідовне залучення в цей процес Сполучених Штатів. Втім, тоді сторонам не вдалося досягти компромісу з питань Єрусалиму й біженців.

Інтифада, що спалахнула у вересні 2000, прихід до влади на палестинських територіях радикального угруповання ХАМАС, значний приріст ізраїльських поселень на території Західного берега р. Йордан — усе це кардинально змінило політичну ситуацію в регіоні. У результаті, жодна з протиборчих сторін не захотіла брати на себе необхідні ризики із просування до повномасштабної мирної угоди. У 2008 р. мова скоріше йшла про необхідність відновлення довіри до своїх опонентів, ніж про можливість досягнення компромісів з таких надзвичайно складних питань як біженці та Єрусалим, як це було в 2000 р.

Втім, провал розпочатого в Аннаполісі переговорного процесу є вкрай небезпечним, оскільки він остаточно дискредитує сучасне палестинське керівництво, посилює позиції опонентів

арабсько-ізраїльського мирного врегулювання — Ірану, ХАМАСу та інших радикальних сил, а також значно підриває й без того слабку довіру до США з боку арабських режимів.

Досягнення будь-якої мирної угоди, а особливо її практична імплементація, є цілковито неможливими без відновлення контролю з боку ПНА над усіма палестинськими територіями, разом із сектором Газа. Першорядне значення в цьому контексті посідає фінансова допомога економіці Західного берега р. Йордан, що посилить довіру з боку палестинців як до М. Аббаса, так і його миротворчих зусиль. Що стосується Ізраїлю, то потрясіння на політичній арені цієї країни, що спостерігаються впродовж останніх років, також негативно впливають на процес палестинсько-ізраїльського мирного врегулювання. Зокрема, прихід до влади в Ізраїлі Б. Нетаньяху, який виступає категорично проти будь-яких поступок палестинській стороні та не підтримує ідею створення палестинської держави, є значною перешкодою на шляху до остаточного врегулювання конфлікту.

Тому на особливу увагу заслуговує політика нової американської адміністрації щодо врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту, основні параметри якої були озвучені президентом США Б. Обамою під час його промови в Каїрі 4 червня 2009 р. Звертаючись до усього мусульманського світу, Обама представив своє бачення кроків, необхідних для подолання стагнації в переговорному процесі, а також досягнення повномасштабної мирної угоди між ізраїльтянами та палестинцями на основі формули «дві держави для двох народів».

З точки зору нового американського президента, прийшов час, коли обидві сторони мають дотриматись своїх зобов'язань згідно із «Дорожньою картою». ХАМАС має покласти край насильству, визнати угоди, що були досягнуті раніше, визнати право Ізраїлю на існування та виконати свою роль у реалізації сподівань палестинців та відновленні єдності палестинського народу. У той же час Ізраїль має припинити будівництво нових поселень на палестинських територіях, які Сполучені Штати визнають нелегітимні та такими, що порушують попередні домовленості та зводять нанівець зусилля із досягнення миру [19].

Таким чином, на даний час адміністрація Обама демонструє активний та неупереджений підхід, який може призвести до по-

зитивних зрушень не тільки в сфері врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту, але й значно сприяти загальній стабілізації ситуації на Близькому Сході. Подальша еволюція американської політики на цьому напрямку, зокрема, аналіз практичних кроків із відновлення переговорного процесу між противборчими сторонами, є предметом наступних досліджень.

ВИСНОВКИ

Слід визнати, що на цей час між противборчими сторонами не існує взаємоприйнятної рішення жодної з основних проблем остаточного мирного врегулювання.

З точки зору ізраїльтян, поступки палестинцям призводять лише до погіршення ситуації. Підтвердженням тому стало захоплення ХАМАСом влади в секторі Газа, а також постійні обстріли території Ізраїлю ракетами «Касам». Що стосується палестинців, то вони в якості головної перешкоди на шляху переговорного процесу вважають розширення Ізраїлем єврейських поселень. Незважаючи на кількаразові заяви представників ПНА, що для них неприйнятний будь-який варіант, окрім повного заморожування будівництва поселень, ізраїльське керівництво публічно не дає в цьому ніяких гарантій.

За таких обставин активна, ініціативна політика зовнішніх посередників із врегулювання конфлікту, насамперед Сполучених Штатів, набуває першорядного значення. Важливо нагадати, що провал кемп-девідського саміту в 2000 р. був зумовлений, зокрема, пасивною позицією адміністрації Б. Клінтона під час переговорів, яка не бажала висувати власні пропозиції, сподіваючись, що сторони досягнуть компромісу самі. Так званий «план Клінтона» з'явився лише у грудні 2000 р., коли було вже пізно.

Отже, адміністрації Б. Обама важливо не припуститися подібної помилки і зайняти більш активну позицію у цьому питанні, не лише контролюючи переговорний процес, але й пропонуючи власні рецепти вирішення найбільш складних проблем, зокрема, проблеми Єрусалиму та біженців. Крім того, необхідно сприяти встановленню стабільності безпосередньо в зоні конфлікту. Насамперед, це стосується посилення позицій центральної палестинської влади та відновлення порядку на палестинських тери-

торіях, а також повного припинення будівництва Ізраїлем нових поселень на Західному березі р. Йордан.

Список використаних джерел

1. Волович А. Турне «хромой утки» // *Міжнародний кур'єр*. — 23-29 января, 2008.
2. Захарченко А. М. Концептуальне забезпечення політики США щодо втручання арабсько-ізраїльського конфлікту в 1991-2001 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку». — Київ, 2006. — 20 с.
3. Міжнародна конференція країн-донорів. Заявлення офіційного представника МІД Франції. Париж, 18 грудня 2007 г. // www.ambafrance-ru.org/spip.php?article2215
4. Нетаньягу: білет в Аннаполіс стоїть занадто дорого // www.newsru.co.il/israel/27nov2007/bibi_an8002.html
5. Совбез ООН не прийняв резолюції по итогам ближневсхідного самміта в Аннаполісе // www.newsru.com/world/01dec2007/anna.html
6. Ханін З. «Ближневсхідний процес» і новий виток ідейно-політичної боротьби в Ізраїлі // www.iimes.ru/rus/stat/2007/14-09-07.htm
7. Федченко Є. М. Близькосхідна політика Ізраїлю в контексті стратегії розвитку ізраїльського суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку». — Київ, 2003. — 20 с.
8. Швед В. О. Близькосхідний регіон у сучасних стратегіях трансатлантичної спільноти. — К.: НІСД, 2006. — 242 с.
9. Al-Barghouti M. Jerusalem is Now // *Al-Ahram Weekly*. — 16 September, 2008.
10. Clawson P., Satloff R. Bush to the Middle East: Previewing a Presidential Visit // *Washington Institute for Near East Policy Watch*. — 2008. — № 1325. — P. 11-24.
11. Full Text of Bush's Speech at Annapolis, Including Joint Statement // www.haaretz.com/hasen/spages/928652.html

12. Haniya Urges Abbas not to Make Concessions at Annapolis Meeting // Asharq Alawsat. — 12 October, 2007.
13. Indyk M., Sicherman H. The Final Year: End-of-Term Presidents and the Middle East Policy // Washington Institute for Near East Policy PolicyWatch. — 2008. — № 1339. — P. 18-33.
14. Lipkin-Shahak A. The Unlikely Peace: Prospects for an Israeli-Palestinian Agreement in 2008 // Washington Institute for Near East Policy Watch. — 2008. — № 1386. — P. 46-59.
15. Makovsky D. The Bush Administration and the Peace Process / Autumn of Decisions: A Critical Moment for American Engagement in the Middle East. Proceedings of the 2007 Weinberg Founders Conference, October 19-21, 2007. — The Washington Institute for Near East Policy, 2008. — P. 85-102
16. Ross D. The Day after Annapolis // *USA Today*. — November 27, 2007.
17. Satloff R. Reading Between the Lines of President Bush's July 16 Address // Washington Institute for Near East Policy Watch. — 2007. — № 1261. — P. 2-18.
18. Shoval Z., Miller A. Assessing the Annapolis Process // Washington Institute for Near East Policy Watch. — 2008. — № 1370. — P. 51-63.
19. Walt S. Obama, the Cairo Speech, and the Israel Lobby // walt.foreignpolicy.com/category/one_time_tags/obama_and_israel_lobby
20. Yaghi M. Palestinian Politics and the Annapolis Meeting // Washington Institute for Near East Policy Watch. — 2007. — № 1306. — P. 30-47.